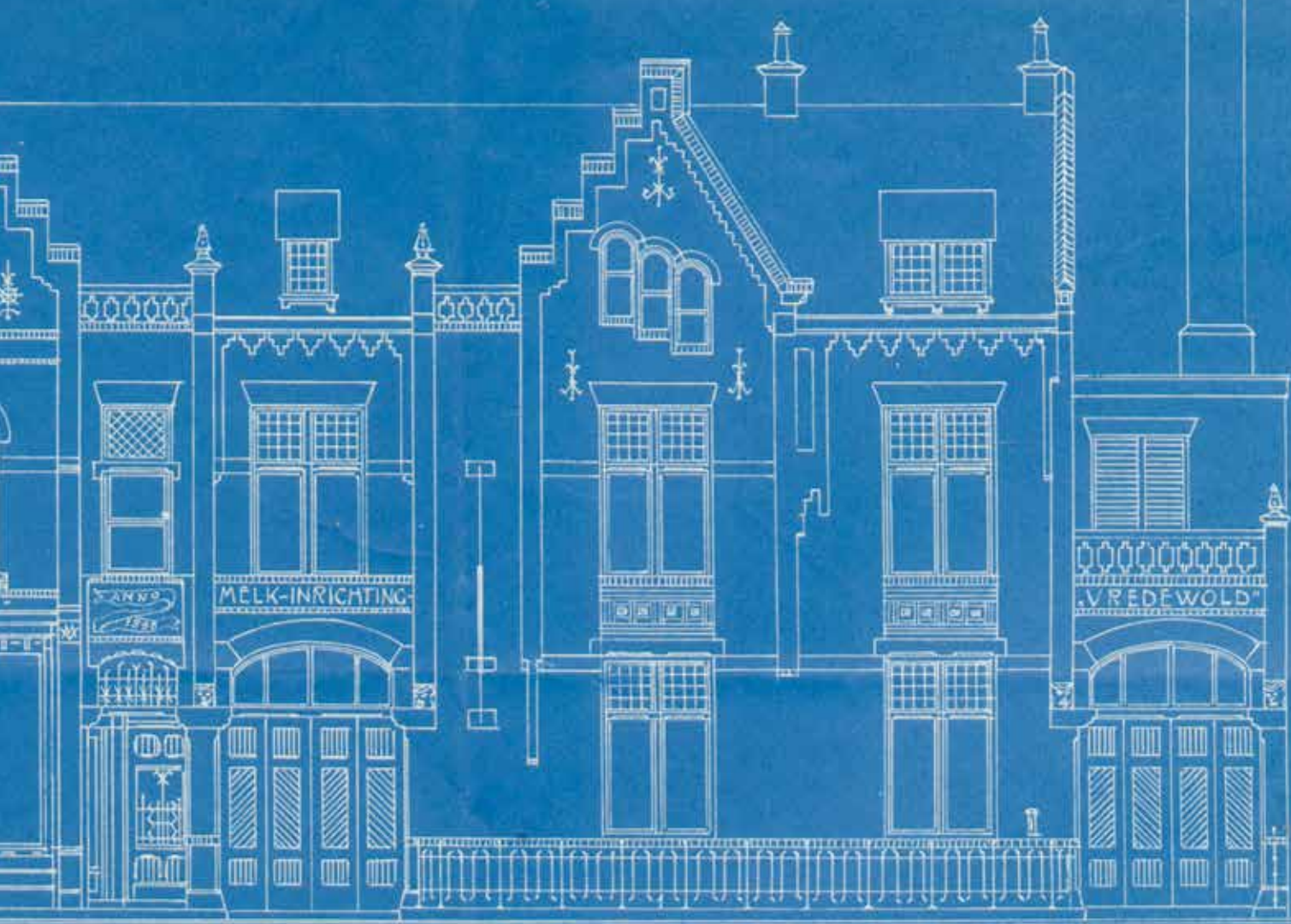

HEEFT

· DOORSNEDE · OVER · C-D ·

· VOORGEVEL ·

D

F

FEITH

Lutje FEITH is een gezamenlijke uitgave van het Huis van de Groninger Cultuur, het Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven, het Gronings AudioVisueel Archief, het Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen en de cultuurhistorische vereniging Stad en Lande.

Cascadeplein 4 is de gezamenlijke voordeur. In Cascadeplein 4 wordt onderzoek over de Groninger geschiedenis en de Groninger cultuur gepresenteerd door middel van tentoonstellingen, publicaties en publieksinformatie.

INHOUD

3. Workshop Pandenonderzoek geeft geheimen prijs
door Sebastiaan Vos

4. Stad en Lande
door Eddy de Jonge

5. Gedicht van de Week
door Jan Glas

6. "Zien we elkaar ooit wel weer?"
door Bettie Jongejan

7. Onzichtbaar Groningen
door René Duursma

COLOFON

Oplage: 2.500

Redactie: Eddy de Jonge, Harma Rozema-Woldhuis

Vaste medewerkers:

René Duursma, correspondent GAVA

Jan Glas, correspondent Huis van de Groninger Cultuur

Eddy de Jonge, correspondent Stad en Lande

Bettie Jongejan, correspondent OVCG

Jona van Keulen, correspondent RHC Groninger Archieven

Aan dit nummer werkten mee:

Michael Hermse, Sebastiaan Vos

Ontwerp: Richard Bos, Wergea

Fotografie: Jan Glas, Marij Kloosterhof, Esther Koops, P. Kramer

Druk: Koninklijke Van Gorcum BV, Assen

Afbeelding omslag

Voorkant: Detail blauwdruk Kraneweg 16, Groningen, 1898. Collectie RHC Groninger Archieven (2129-28976)

Achterkant: Kraneweg 16, Groningen, 1922. Uitsnede foto P. Kramer, collectie RHC Groninger Archieven (1785-3249)

ISSN: 2214-2258

Contact:

Redactie Lutje FEITH

Cascadeplein 4, 9726 AD Groningen

Postbus 30040, 9700 RM Groningen

Telefoon: 050-5992000

E-mail: lutjefeith@groningerarchieven.nl

www.huisvandegroningercultuur.nl

www.groningerarchieven.nl

www.gava.nl

www.ovcg.nl

www.stad-lande.nl

Auteursrecht is voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt of veelevoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor (ingezonden) stukken in te korten, aan te passen of niet te plaatsen. Ingezonden brieven vallen niet onder verantwoordelijkheid van de redactie.

WORKSHOP PANDENONDERZOEK GEEFT GEHEIMEN PRIJS

In de zomer van 2014 vond de succesvolle theatrale stadswandeling Drama achter de gevel plaats. Hierin werden in de binnenstad van Groningen, op diverse historische locaties, bloedstollende verhalen verbeeld door middel van theater- of muziekvoorstellingen.

door Sebastiaan Vos

Dit project kende tevens een archivistische component: *Drama achter je eigen gevel*. Stadgers werd hierbij de mogelijkheid geboden om informatie over een woning in de gemeente Groningen te verkrijgen. Onder het motto: welk drama heeft zich ooit in uw eigen pand afgespeeld? 450 enthousiastelingen stuurden een adres is. Vanzelfsprekend waren daarbij weinig sporen van moord, overspel, brand en ander ongerief te vinden. Wel bleek hieruit dat de eigen woonomgeving erg tot de verbeelding spreekt. Alle inzenders kregen van de Groninger Archieven van hun adres een scan toegezonden van de woningkaart, de bouwtekening of een ander archiefstuk uit het bouwdoossier.

Om verder in te spelen op de belangstelling voor het eigen huis of een woning van

vroeger organiseerden de Groninger Archieven afgelopen najaar en voorjaar een aantal workshops Pandenonderzoek. De aankondiging hiervan op Facebook zorgde binnen een dag al voor een stormloop aan aanmeldingen.

In de workshop kregen deelnemers eerst uitgelegd hoe ze zelf archiefonderzoek konden doen naar een huis. Daarna mochten ze van hun aangemelde adres het bouwdoossier inzien. Hierin bevinden zich doorgaans bouwtekeningen en correspondentie over de bouw. Plus stukken over eventuele verbouwingen (zoals de aanleg van de WC). In sommige gevallen biedt dit dossier ook een interessant inkijkje in klein leed uit vroeger tijden: burens die afval over de schutting gooien of rook van een aangrenzende schoorsteen die naar binnen waait. Tot slot kon er onder bege-

leiding van archivariissen verder gespeurd worden naar de bewoningsgeschiedenis, eigendomsverhoudingen of foto's.

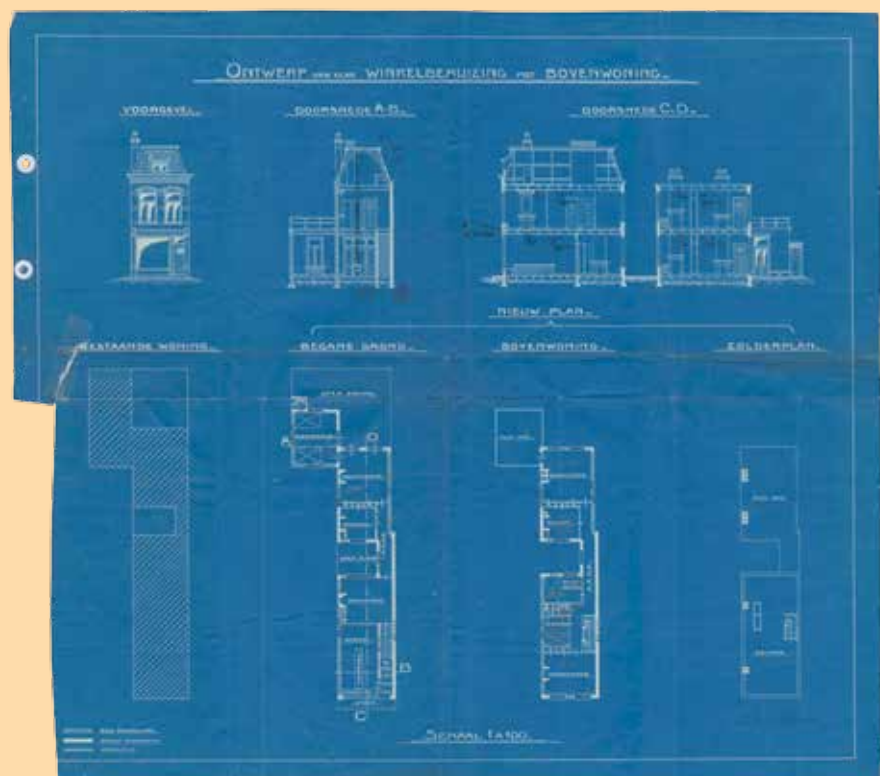
Een van de deelnemers aan de workshop was Geert Pruiksmā, die een fraai pand in de Folkingestraat bewoont. De workshop heeft Pruiksmā geholpen duidelijkheid te krijgen over een aantal zaken. Oude plattegronden gaven bijvoorbeeld de oorspronkelijke indeling van zijn huis weer. Archiefstukken over een verbouw uit 1910 verklaarden dat zijn huis buitenramen kent midden in de woning. Enthousiast geraakt door de workshop heeft Pruiksmā vervolgens via internet nog namen van diverse bewoners weten te achterhalen.

Wie ook graag wat meer over een pand in de gemeente Groningen wil weten: in het najaar organiseren de Groninger Archieven weer workshops Pandenonderzoek. Maar let op: vol is vol! <<

Foto Marij Kloosterhof

Bouwtekening collectie RHC Groninger Archieven (2537-6589)

Op 12 mei 2016 ging Stad en Lande met een extra grote bus op excursie naar Aurich en Ihlow. Op het programma stond onder meer bezoek aan het mausoleum van het Oost-Friese gravengeslacht Cirksena. Foto Esther Koops

STAD EN LANDE

Op 13 april jl. werd de Algemene Ledenvergadering van de Vereniging Stad en Lande gehouden. Op die bijeenkomst kon het bestuur mededelen dat de vereniging op 1 januari meer dan 1.000 leden had. Een mijlpaal in de geschiedenis van Stad en Lande.

door Eddy de Jonge

De vereniging groeide in 2015 maar liefst met meer dan 10%! Daar kwam nog het goede nieuws bij dat de contributie in 2016 niet zal worden verhoogd. Al minstens 10 jaar is er een vaste contributie van € 27,50. Voor dit bedrag ontvangen de leden 4 keer het tijdschrift *Stad & Lande* (inclusief *Lutje Feith*), één keer het *Historisch Jaarboek Groningen* en uitnodigingen voor excursies en (gratis) lezingen in het gebouw van de Groninger Archieven. Het bestuur is bijzonder blij dat de service aan de leden op deze wijze mogelijk blijft.

Stad en Lande heeft al 6 jaar een samenwerkingsovereenkomst met Uitgeverij Van Gorcum. Voor een vaste bijdrage per lid per jaar maakt Van Gorcum het mogelijk dat het tijdschrift en het Jaarboek worden gedrukt en uitgegeven. Daar profiteren de vereniging, de uitgeverij en de leden van. Van Gorcum is van oudsher een uitgever die veel regionaal historische publicaties in portefeuille heeft genomen. Het bestuur is dan ook bijzonder blij met het nieuws dat Van Gorcum een nieuwe overeenkomst met de vereniging aangaat vanaf 1 januari 2017.

De vereniging drijft volledig op vrijwilligers. Dat betreft niet alleen het bestuur en een aantal individuele medewerkers, maar ook de redactie van het tijdschrift en de redactie van het Jaarboek. De redacties bestaan uit historici die zeer kritisch de aangeboden artikelen beoordelen. Dat maakt het niveau van de publicaties hoog. De artikelen zijn wetenschappelijk goed gefundeerd, maar ook zeer toegankelijk voor een groot publiek. Dit geldt tevens voor de lezingen en de excursies die exclusief door specialisten worden gepresenteerd en begeleid.

Hopelijk blijft het ledenaantal ook in 2016 groeien. Dan kan de vereniging doorgaan met het bestaande aanbod aan activiteiten en nieuwe plannen ontwikkelen. <<

GEDICHT VAN DE WEEK

Iedere week kiest het Huis van de Groninger Cultuur een Groningstalig gedicht als *Gedicht van de Week*. Het wordt gepubliceerd op www.webloug.nl en op de maandagpagina *Grunnegs Goud van het Dagblad van het Noorden*.

door Jan Glas

Zo'n gedicht in een hoekje van de krant is een curieus iets, want wanneer lees je nou een gedicht. Poëzie is niet voor iedereen vanzelfsprekend of gemakkelijk toegankelijk, dat geldt in het bijzonder voor Groningstalige poëzie. De meeste mensen moeten het hebben van het oog dat er toevallig op valt, in dit geval tussen het nieuws in het Dagblad en op Webloug. En zo lees je weer eens een Gronings gedicht.

Een van de geplaatste gedichten is 'Zummeroavend' van Jan J. Boer. Laat je oog er gerust op vallen.

Er is zelfs de mogelijkheid om iedere week het *Gedicht van de Week* in de mail te krijgen. Voor het mailgedicht kun je je opgeven via de voorpagina van www.webloug.nl.

Zummeroavend

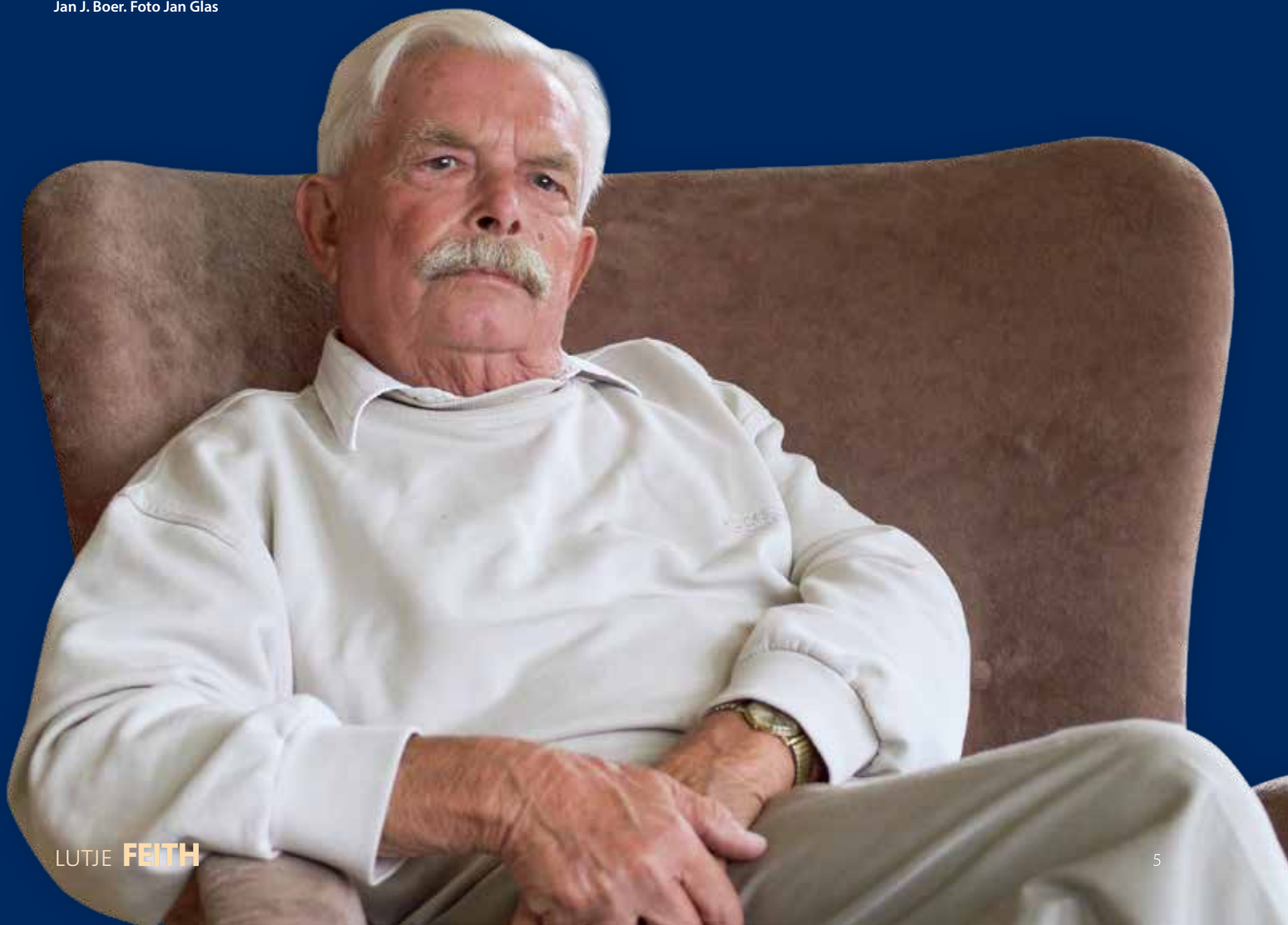
Wie luipen dij oavend mit zien baaident langs ons laand
over de loane bie 't gele koren,
waarm was de wereld nog en mul het grieze zaand
en elk haar in zien dinken zok verloren.

Zo'n zummeroavend: mit joen knoesterege haand
wees ie de hoge Wildervankster toren,
de krödden en de mellen, in de zun verbrand
en 't huus, doar wazzen wie baaiden geboren.

Wie hebben wat proat, wat over 't laand en over 't leven,
hou mie 't op schoul ging, over vrund en buur,
mor achter ale woorden heurd' ik toch nèt even
joen bliedschop om het zuvere van dit uur.
Vandoage binnen allend de kwitsekralen bleven,
in rode trözzen stoan ze, bie de schuur.

Jan J. Boer (1927, Wildervanksterdallen - 2011)
Uit: *Liesterbes en Laiwerik* (Dekker & Huisman)

Jan J. Boer. Foto Jan Glas

“ZIEN WE ELKAAR OOIT WEL WEER?”

Mobilisatie, onderduikers, ingekwartierde NSB'ers, een gewonde Rus die ze in huis verstopten, neerstortende vliegtuigen, felle gevechten tussen de Polen en Duitsers om de bevrijding; het is een kleine greep uit de angstige momenten die Hilly Pot-Borg (1912-1997) als jonge boerenmoeder meemaakte tijdens de Tweede Wereldoorlog in Rhederveld.

door Bettie Jongejan

Frans Pot en Hilly Pot-Borg met hun kinderen, 1946. Privécollectie Roelien Zwart-Pot

Op 3 mei jl. tijdens de jaarlijkse WOII-inzamelingsactie **NIET WEG-GOOIEN!** schonken haar kinderen OVCG een digitaal bestand van de oorlogsherinneringen die ze in 1982 op een bandje insprak.

“Toen kwam bakker Uddinga en riep: het is mobilisatie, het staat in Vlagtwedde overal aangeplakt... Wat een schrik.. Toen moest ik vaders soldatengoed uit de kist halen. We hebben die nacht haast niet geslapen. Voor Vader wegging hebben we nog gebeden. Hij stond met tranen in de ogen bij het ledikantje van Roelf. Hij zei, hoe het verder moet weet ik niet, maar je moet je maar zien te redden. Ik schrijf zo gauw mogelijk. Maar we dachten allebei, zien we elkaar wel ooit weer?”

Boerderij van de familie Pot in Rhederveld, 1939. Op de voorgrond loopt moeder Hilly Pot-Borg met de kinderwagen. De luiers hangen aan de lijn. Privécollectie Roelien Zwart-Pot

Het had amper gescheeld of vader Frans Pot had het niet kunnen navertellen. En was Hilly al vroeg in de oorlog een jonge weduwe geworden, die met zoon Roelf en de tweede op komst hun boerderij in Rhederveld alleen zou moeten bestieren. Ze kon haar geluk niet op toen ze een week na de Nederlandse capitulatie een bericht kreeg van het Rode Kruis, dat haar man nog leefde. Al was hij zwaargewond. Om 4 uur 's ochtends reed ze op de fiets naar Groningen, nam de tram naar Lemmer, en vandaaruit pakte ze de boot naar Amsterdam, waar ze haar man in een Joods ziekenhuis aantrof.

Daar lag Frans Pot al vier dagen lang met hoge koorts in bed. Hij was ingezet bij de seindienst en stond achter een boom toen er een granaat achter hem uiteenspatte. Een scherf kwam terecht in zijn achterwerk en daarnaast bemerkte hij dat zijn schoen vol bloed zat. Toen viel hij om. In een noodhospitaal verwijderden ze de scherf en zetten Frans op de trein naar Rotterdam. Daar was echter geen ruimte meer en de reis ging verder naar Amsterdam, waar een Joods ziekenhuis ontruimd werd. Veertien uur lang lag Frans op zijn buik op een brandcard met hevige pijn en koorts. Achteraf maar goed: want het gemeenteziekenhuis aan de Cool-singel werd kort daarna gebombardeerd en brandde volledig uit. Een maand later kwam hij eindelijk thuis, waarna hij opknapte.

Hilly: “Als ik aan alles terugdenk, denk ik nog vaak: hoe konden we alles dragen, maar God gaf ons de kracht.”

ONZICHTBAAR GRONINGEN

Bovenstaande lijkt een vreemde titel voor een stukje over werkzaamheden van een AV-archief. Eigenlijk klopt de titel ook niet. Het gaat hier om *Onzichtbaar Nederland*, een nieuw programma van de VPRO dat dit najaar begint.

door René Duursma

Echter, ook Groningen zal vertegenwoordigd zijn, waarschijnlijk met twee onderwerpen zoals het er nu naar uit ziet. *Onzichtbaar Nederland* is min of meer een vervolg op *Nederland van Boven* (oorspronkelijk een BBC-concept). Het gaat over het verdwenen erfgoed van Nederland, zoals de textielindustrie in Enschede, waar op een aantal plekken na bijna niets meer van te vinden is. Dat geldt ook voor de onderwerpen die in Groningen 'geresearcht' worden. We gaan niet verklappen welke dat zijn, alleen bijgeleverde foto licht een tipje van de sluier op voor de beter ingevoerde geschiedenisenthousiasteling. Voor *Onzichtbaar Nederland* wordt gekeken naar geodata van o.a. het Kadaster, archiefstukken in de archieven en foto- en filmmateriaal. De VPRO heeft uitstekende researchers in dienst, maar is ook niet bang om te leunen op kennis van de regionale partijen. Hoe het een en ander in beeld gebracht zal worden, is nog niet helemaal duidelijk. Er is nog geen trailer bekend, maar de historische component zal groot zijn.

Wat onzichtbaar Groningen betreft: als er ergens geen beelden van zijn, als er geen daadwerkelijke sporen in het landschap of gebouwen zijn die ons iets kunnen vertellen over de historie van een plaats of industrie dan lijkt het alsof iets niet heeft bestaan. In de afgelopen veertig jaar zijn er best veel oude fabrieken gesloopt zonder dat er gekeken is naar de optie om het erfgoed te bewaren en een andere functie te geven. Geleidelijk aan is dat aan het veranderen en van wat er nog staat lijkt steeds meer bewaard te worden. Maar misschien is dat slechts schijn, omdat er aandacht aan wordt geschonken.

Heeft u thuis nog filmmateriaal liggen van een al verdwenen gebouw, industrie of bedrijf? Neem dan contact op met het GAVA, we brengen het vergeten onderwerp met alle liefde weer in de schijnwerpers.

Bel of mail met een van onze medewerkers: 050 - 599 20 00, info@gava.nl. <<

